

# Innlegg av saksordfører Bente Stein Mathisen (H) i Stortingets behandling av stortingsmeldingen «Frihet og likeverd», om politikken overfor mennesker med utviklingshemning.

*Fra Stortingsbehandlingen den 25. februar 2014*

Jeg vil starte med å takke komiteen for et veldig godt samarbeid og en god prosess i behandlingen av Meld. St. 45 for 2012–2013, Frihet og likeverd. Vi har jobbet oss sammen, og vi leverer en enstemmig innstilling til Stortinget.



*Saksordfører Bente Stein Mathisen (H) (Foto: Stortinget/Terje Heiestad.)*

Frihet og likeverd ble lagt fram av Stoltenberg II-regjeringen og er blitt opprettholdt av regjeringen Solberg. Som ledd i komiteens behandling ble det den 9. januar i år avholdt høring i saken. De som deltok, var organisasjoner både fra arbeidsgiver- og arbeidstakersiden samt pårørende og interesseorganisasjoner. Komiteen fikk mange gode innspill, som også er kommentert i merknadene.

Det er over 20 år siden ansvarsreformen ble gjennomført. Formålet med reformen var å bedre levekårene for personer med utviklingshemning og gi dem en likestilt tilværelse med den øvrige befolkningen. Stortinget besluttet den gang å avvikle de fylkeskommunale institusjonene fordi institusjonsomsorgen var til hinder for at personer med utviklingshemning fikk oppfylt sine grunnleggende rettigheter til selvbestemmelse, privatliv, familieliv og samfunnsdeltagelse. Det er på tide med en ny gjennomgang av levekårene for mennesker med utviklingshemning, samt å vurdere hvor langt vi har kommet i å gjennomføre ansvarsreformens mål. Følgende spørsmål blir belyst i meldingen:

- Har personer med utviklingshemning likeverdige levekår?
- Behandles personer med utviklingshemning som likestilte samfunnsborgere?
- Er det lagt til rette for deltagelse i samfunnet?
- Hvordan ivaretas retten til selvbestemmelse?
- Tilbyr samfunnet nødvendig beskyttelse?
- Får personer med utviklingshemning den bistand de trenger?

Det har vært ønskelig å se på hvilke verdier som skal ligge til grunn for arbeidet på feltet, og hvilke politiske mål som skal styre utviklingen. Målet med meldingen er at den skal bidra til økt debatt og oppmerksomhet rundt situasjonen for mennesker med utviklingshemning.

Meldingen til Stortinget gir en beskrivelse av situasjonen for personer med utviklingshemning på

ulike samfunnsområder, med vekt på barnehage, utdanning, arbeid, helse, bolig og fritid.

Meldingen beskriver hvordan tenkningen og holdninger har utviklet seg når det gjelder personer med nedsatt funksjonsevne generelt og personer med utviklingshemming spesielt. Mennesker med utviklingshemming gjemmes ikke bort lenger. De deltar i samfunnslivet og er synlige på mange arenaer.

De siste 20 årene har det skjedd en vesentlig styrking nasjonalt og internasjonalt av rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne. I 2006 vedtok FN en konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, og Norge ratifiserte konvensjonen 3. juni 2013.

I komiteen er det tverrpolitisk enighet om å følge opp FN-konvensjonens intensjon om et samfunn med plass til alle, uavhengig av funksjonsevne. Det er kommunene og fylkeskommunene som har det helhetlige ansvaret for tjenestene til innbyggerne, og komiteen forventer at det utarbeides lokale handlingsplaner, og at kommuner og fylkeskommuner følger opp de merknader og føringer som er gitt av Stortinget og regjeringen.

Komiteen har gjennom den åpne høringen og møter med enkeltpersoner og organisasjoner fått mange innspill som forteller at personer med nedsatt funksjonsevne fortsatt møter barrierer som hindrer like muligheter til aktivitet og deltakelse.

Selv om mye positivt har skjedd, er det likevel mye som kan bli bedre. Det handler om både politisk vilje og gjennomføringskraft når det gjelder det som er vedtatt. Det dreier seg også om holdninger og det hver enkelt av oss må gjøre noe med, som det å inkludere mennesker med utviklingshemming i både arbeidsliv og samfunnsliv, tåle at folk er forskjellige og være litt mer raus.

I meldingen blir det påpekt at det ser ut som om utviklingen når det gjelder integrering og normalisering har stagnert eller gått gal vei på sentrale områder som bolig, arbeid og fritid de siste årene.

Stikkord er:

- større institusjonslignende bofellesskap, ofte i omsorgsghettoer
- færre i arbeid, i både vernede bedrifter og det ordinære arbeidslivet
- flere uten dagtilbud i det hele tatt
- segregering i skolen gjennom økt bruk av adskilte undervisningsformer i egne klasser eller skoler
- manglende deltaking i ordinære fritidsorganisasjoner

Dette kan skape stengsler for samhandling med andre og føre til stigmatisering og utstøting. Deltaking og samhandling er en forutsetning for integrering, normalisering og verdsetting. Det er gjennom å bli kjent med hverandre at normer endres og en får felles opplevelser. Dette er det ideologiske grunnlaget som komiteen mener må ligge til grunn for å vurdere hvilke tiltak som er nødvendige.

Bolig er viktig for alle som skal leve et selvstendig liv. Loven som avviklet institusjonsomsorgen for utviklingshemmede var klar i sitt budskap:

«Å legge forholdene til rette for at personer med psykisk utviklingshemming så langt som mulig kan leve og bo selvstendig og ha en aktiv og meningsfull tilværelse i fellesskap med andre.»

En enstemmig komité vil at mennesker med nedsatt funksjonsevne skal ha anledning til å velge

bosted og hvor og med hvem de skal bo, på lik linje med andre, og ikke må bo i en bestemt boform.

Komiteen har merket seg høringsinnspillene og drøftingene i meldingen der flere gir uttrykk for bekymring over utviklingen av store boligkomplekser mange steder i landet. En enstemmig komité er tydelig på at føringene fra ansvarsreformen står fast, og at for store boligkomplekser kan føre til et institusjonslignende bomiljø. Det er derfor viktig at kommunene i samarbeid med pårørende og brukere finner fram til boligstørrelser og arkitektonisk boligutforming som passer inn i et ordinært bomiljø, tilpasset de som skal bo i boligene, og de som skal bo sammen. For mange er tryggheten i bofellesskapene det viktige.

Individet er utgangspunktet for politikken på dette området, og det er derfor viktig å se det enkelte menneskets situasjon og behov. Utviklingshemmede er ikke en ensartet gruppe. Det er like store forskjeller i denne gruppen som det er i befolkningen for øvrig. Derfor er det viktig med et mangfold av ulike typer boligløsninger.

I noen kommuner har pårørende gått sammen og tatt initiativ til å bygge eller kjøpe samlokaliserte boliger til sine voksne barn. Komiteen synes dette er et flott initiativ, og det er med på å bidra til en normalisering sammenliknet med det andre unge voksne gjør.

Mennesker med utviklingshemming må, som alle andre, kunne investere i boligmarkedet og eie sin egen bolig. De som har gjennomført slike boligprosjekter, forteller om mange hindringer i byråkratiet og en kronglet prosess. Komiteen har tatt disse innspillene på alvor og er opptatt av å legge forholdene bedre til rette for privat initiativ, forenkling av regelverk samt å se på Husbankens støtteordninger.

En enstemmig komité er opptatt av at elever med utviklingshemming og læringsvansker får samme individuelle oppfølging som andre elever i skolen, og at det settes gode og realistiske mål for deres opplæring. Det er viktig at det legges til rette for gode læringsarenaer hvor elever med utviklingshemming får sin naturlige plass i skolemiljøet, med mulighet for sosiale relasjoner, sosial læring og god integrering. Skolen skal være en felles møteplass der alle barn og unge skal få kunnskap og mulighet til å utvikle sine ferdigheter, holdninger og verdier. Når elever tas ut av ordinær klasse, bør det tilrettelegges for tid sammen med elever uten spesialundervisning.

Innspill fra pårørendeorganisasjonen Norsk Nettverk For Down Syndrom etterlyser en mer målrettet praktisk opplæring i videregående skole, gjerne i samarbeid med bedrifter eller kommuner, som kan være med på å kvalifisere for arbeidslivet. Dette er et innspill komiteen vil bringe videre.

Det er et mål at alle i yrkesaktiv alder som har arbeidsevne, skal ha et arbeid å gå til. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne fastslår at mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til arbeid på lik linje med andre. Likevel er vi langt fra i mål på dette området. Det er få utviklingshemmede i ordinært arbeid. Det mest brukte tiltaket er VTA, varig tilrettelagte arbeidsplasser. I meldingen kommer det fram at det er et stort udekket behov for varig tilrettelagte arbeidsplasser innenfor skjermet virksomhet og i ordinær bedrift. Komiteen har merket seg dette, og det vil være et område komiteen vil ha et økt fokus på i stortingsperioden.

Kompetansesituasjonen i tjenestene for utviklingshemmede er ikke optimal. Det er en utfordring å få fagfolk og ansatte med riktig kompetanse i mange kommuner. Riktig fag og erfaringskompetanse samt tilstrekkelig bemanning er avgjørende for tryggheten for både tjenestemottakere og ansatte. Komiteen er bekymret over omfanget av gjennomførte tiltak med tvang hvor det blir gitt dispensasjon fra kompetansekravene.

Det er også en kjensgjerning at personer med utviklingshemming er mer utsatt for vold og overgrep

enn befolkningen for øvrig, og da spesielt seksuelle overgrep. Komiteen er opptatt av at utviklingshemmede skal være like godt beskyttet mot vold og overgrep som andre, og mener at kommunene må ta dette med i de risikovurderinger som gjøres med hensyn til bemanning, kompetanse og oppfølging i boliger og i aktivitets- og arbeidstiltak.

Komiteen har i den forbindelse merket seg innspillene fra Samordningsrådet for arbeid med mennesker med utviklingshemming, SOR, som foreslår at det bør etableres et varslings-, etterforsknings- og oppfølgingssystem for alle risikoutsatte voksne for å styrke rettsikkerheten til risikoutsatte grupper, etter modell fra England. Komiteen vil be Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet om å se på muligheten for å få etablert et slikt system i Norge.

Komiteen mener at Meld. St. 45 for 2012–2013 Frihet og likeverd i liten grad har diskutert og løftet fram hvilke tiltak som må styrkes for å sikre gode levekår og inkludering av mennesker med utviklingshemming. Derfor foreslår en enstemmig komité at det bør nedsettes et bredt sammensatt utvalg som foreslår egnede og konkrete tiltak som styrker personer med utviklingshemmings grunnleggende rettigheter til autonomi, privatliv, familieliv og samfunnsdeltakelse. Utvalgets mandat må inkludere mål, tiltak, kompetanse, rettsikkerhet, økonomi og styringssystem som sikrer at nasjonale mål innfris.

Hele stortingsdebatten er gjengitt [her](#).